

Panium — Namba Ishirini na Tatu

Baada ya mapatano atatenda kwa hila.

Jeff Pippenger

2026-03-20

Danieli kumi na moja mstari wa ishirini na nne unatambulisha kipindi ambacho Roma ya kipagani ingetawala kwa ukuu mkuu kwa neno “wakati.” “Wakati” unawakilisha miaka 360 katika matumizi ya kiunabii, na miaka hiyo ilianza katika vita vya majini vilivyo maarufu zaidi katika historia ya kale, yaani, vita vya Actium mwaka 31 KK. Kulikuwapo vita vingine vya majini vilivyokuwa vikubwa zaidi na vya ustadi wa kimkakati ulioendelea zaidi, lakini Actium vilikuwa vita vya majini vilivyo na ishara kuu zaidi kwa sababu ya uhusiano wake na Marc Antony na Cleopatra. Kwa umuhimu wa kihistoria unaofanana na kuanguka kwa Ukuta wa Berlin katika utimilifu wa Danieli 11:40, na Minara Pacha ya 9/11 katika utimilifu wa Ufunuo kumi na nane; kwa maana Mungu anapochagua matukio ya kihistoria ili kutimiza Neno Lake la kiunabii, hufanya hivyo kwa namna inayofikia usikivu wa hadhira kubwa iwezekanavyo.

Na baada ya agano kufanywa pamoja naye, atatenda kwa hila; kwa maana atapanda, naye atakuwa hodari akiwa na watu wachache. Ataingia kwa amani hata katika sehemu zilizo na neema nyingi sana za jimbo; naye atafanya mambo ambayo baba zake hawakuyafanya, wala baba za baba zake; atawatawanyia mateka, na nyara, na mali; naam, atapanga hila zake juu ya ngome zenye nguvu, hata kwa muda. Danieli 11:23, 24.

Uriah Smith anahitimisha uchunguzi wake kuhusu muungano kati ya Roma na Wamakabayo wa aya ya ishirini na tatu kwa kutoa maoni juu ya watu wachache wa aya hiyo.

“Wakati huo Warumi walikuwa taifa dogo, nao wakaanza kutenda kwa hila, au kwa ujanja, kama neno lenyewe linavyomaanisha. Na tangu hatua hii wakupanda kwa mwendo thabiti na wa kasi hadi kufikia kilele cha mamlaka ambacho baadaye walikifikia.

“[Aya ya ishirini na nne yamenukuliwa].”

“Jinsi ya kawaida ambayo mataifa, kabla ya siku za Rumi, yalikuwa yameingia katika majimbo yenye thamani na maeneo yenye utajiri, ilikuwa kwa vita na ushindi. Basi sasa Rumi ilikuwa ifanye jambo ambalo halikuwa limefanywa na baba zao wala baba za baba zao; yaani, kupokea mapato haya kwa njia za amani. Desturi ambayo haikuwahi kusikiwa kabla ya hapo sasa ilianzishwa, ya wafalme kuziacha falme zao kwa Warumi kwa njia ya urithi. Kwa namna hii Rumi ikamiliki majimbo makubwa.”

“Na wale ambao hivyo waliingia chini ya utawala wa Rumi walipata faida isiyo ndogo kutokana nao. Walitendewa kwa wema na upole. Ilikuwa kana kwamba mawindo na nyara viligawanywa miongoni mwao. Walilindwa dhidi ya adui zao, nao wakastarehe katika amani na usalama chini ya ulinzi wa mamlaka ya Kirumi.

“Kuhusu sehemu ya mwisho ya aya hii, Askofu Newton anatoa wazo la kubuni mipango ya kutokea katika ngome, badala ya kuielekeza dhidi yake. Hili Warumi walilifanya kutoka katika

ngome imara ya mji wao wenye vilima saba. ‘Hata kwa muda fulani;’ bila shaka muda wa kinabii, miaka 360. Tangu wakati gani miaka hii ihesabiwe? Yaelekea kutoka katika tukio linaloletwa mbele katika aya inayofuata.” Uriah Smith, *Daniel and the Revelation*, 272, 273.

Smith anaendelea na kulitambua pambano la Actium la mwaka 31 KK kuwa ndiyo mwanzo wa ile miaka mia tatu na sitini. Baada ya kuinukuu aya ya ishirini na tano, Smith anaeleza yafuatayo.

“Kwa aya ya 23 na 24 tunaletwa huku upande huu wa mapatano kati ya Wayahudi na Warumi, K.K. 161, hadi wakati ambapo Roma ilikuwa imepata mamlaka ya ulimwengu wote. Aya iliyo mbele yetu sasa inaonyesha kampeni yenye nguvu dhidi ya mfalme wa kusini, Misri, na kutokea kwa vita maarufu kati ya majeshi makubwa na yenye nguvu. Je, matukio kama haya yalitukia katika historia ya Roma wakati huu? — Naam, yalitukia. Vita vilikuwa ni vita kati ya Misri na Roma; nayo mapambano yalikuwa ni vita vya Actium. Hebu tuangalie kwa ufupi mazingira yaliyoongoza kwenye mzozo huu.”

“[Marc] Antony, Augusto Kaisari, na Lepidusi waliunda triumvirate iliyokuwa imeapa kulipiza kisasi kwa ajili ya kifo cha Juliasi Kaisari. Antony huyu akawa shemeji wa Augusto kwa kumwoa dada yake, Octavia. Antony alitumwa kwenda Misri kwa shughuli za serikali, lakini akaanguka kuwa mhanga wa hila na uzuri wa Cleopatra, malkia mpotovu wa Misri. Shauku aliyokuwa nayo kwake ilikuwa kubwa mno, hata hatimaye akajiunga na masilahi ya Wamisri, akamkataa mkewe, Octavia, ili kumpendeza Cleopatra, akamkabidhi huyu jimbo baada ya jimbo ili kutosheleza ulafi wake, akaadhimisha ushindi huko Aleksandria badala ya Roma, na kwa njia nyingine akawadharau sana Warumi hata Augusto hakupata ugumu wowote kuwaongoza waingie kwa moyo wote vitani dhidi ya adui huyu wa nchi yao. Vita hivi kwa nje vilikuwa dhidi ya Misri na Cleopatra; lakini kwa kweli vilikuwa dhidi ya Antony, ambaye sasa alikuwa amesimama katika uongozi wa mambo ya Misri. Na sababu ya kweli ya ugomvi wao ilikuwa, asema Prideaux, kwamba hakuna hata mmoja wao aliyeweza kuridhika na nusu tu ya milki ya Kirumi; kwa maana Lepidusi alipokuwa ameondolewa katika triumvirate, milki hiyo sasa ilikuwa kati yao wawili, na kila mmoja akiwa amezimia kumiliki yote, wakatupa kete ya vita kwa ajili ya kuimiliki.” Uriah Smith, *Daniel and the Revelation*, 273.

Kiunabii, vita vya Actium vinaitambulisha sheria ya Jumapili, kwa maana viliwakilisha ushindi wa tatu dhidi ya vizuizi vitatu vya kijiografia vilivyoisimamisha “utawala wa ulimwengu wote” wa Rumi ya kipagani, kama Smith anavyoeleza. Kama ilivyokuwa kwa Rumi ya kipagani, ndivyo ilivyokuwa pia wakati kizuizi cha tatu cha Rumi ya kipapa kilipoondolewa kutoka mji wa Rumi ndipo “utawala wa ulimwengu wote” wa Rumi ya kipapa ulipoanza mwaka 538. Mashahidi hao wawili huiashiria sheria ya Jumapili mahali na wakati ambapo Rumi ya kisasa huzishinda falme zote mbili za sita na saba za unabii wa Biblia, na kwa kufanya hivyo, hushinda kizuizi chake cha tatu; hivyo basi, ikisimamisha “utawala wa ulimwengu wote” kwa muda wa miezi arobaini na miwili ya kiishara.

Naye akapewa kinywa kinachonena maneno makuu na makufuru; naye akapewa uwezo wa kuendelea miezi arobaini na miwili. Ufunuo 13:5.

Rumi Dhidi ya Misri

Mienendo ya kiunabii ya vita vya Augusto wa Roma dhidi ya Misri na Cleopatra ilisukumwa na uasi wa Marko Antonio, na kwa ulazima wa kiunabii mienendo hiyo ya kiunabii lazima iwakilishe mienendo ya kiunabii inayowakilishwa katika sheria ya Jumapili.

Katika Actium, Roma iliishinda Misri, mamlaka iliyokuwa na muungano kati ya mwanamume mwasi na mwanamke asiye mtakatifu. Muungano wa Antony na Cleopatra ni mchanganyiko wa kanisa na serikali. Katika Actium, Roma ya Augustine iliishinda mamlaka iliyowakilishwa na mchanganyiko usio mtakatifu wa kanisa na serikali.

Sanamu ya Mnyama

Kleopatra anawakilisha kanisa lililoharibika lililoungana na Antony, ishara ya Rumi. Kleopatra alikuwa mtawala juu ya uhusiano wao, kama alivyowakilishwa na Uriah Smith aliposema kwamba Antony “alianguka kuwa mwathiriwa wa hila na mvuto wa Kleopatra, malkia mwasherati wa Misri.” Muungano wa kanisa na serikali uliowakilishwa na Antony na Kleopatra ulimtambulisha Kleopatra kuwa ndiye mamlaka iliyotawala katika uhusiano huo; kwa hiyo, muungano wa kanisa na serikali uliowakilishwa na uhusiano wao unatimiza ufafanuzi wa sanamu ya mnyama—yaani, muungano wa kanisa na serikali huku mwanamke akiwa ndiye anayetawala uhusiano huo. Actium ilikuwa mfano wa kinabii wa sheria ya Jumapili inayokuja upesi.

Augustus anawakilisha mamlaka ya upapa ikiishinda Marekani katika sheria ya Jumapili inayokuja upesi. Marc Antony ni pembe ya Kirepublikani ya mnyama wa nchi, na Cleopatra ni pembe ya Kiprotestanti. Antony na Cleopatra huungana pamoja na kusema kama joka katika sheria ya Jumapili inayokuja upesi. Wote wawili, Cleopatra na Antony, ni alama za mamlaka ya joka, na wanapounganishwa kikamilifu katika sheria ya Jumapili—husema kama joka.

Majoka

Ugiriki na Misri vyote viwili kwa unabii vinawakilisha mamlaka ya joka, na Antony naye pia aliwakilisha mamlaka ya joka. Misri ilikuwa kusini katika Danieli kumi na moja, na Ugiriki ilikuwa magharibi. Misri ilichukuliwa na Ptolemy wa Kwanza baada ya ufalme wa Aleksanda kugawanyika katika sehemu nne. Kisha Ptolemy wa Kwanza akawa mfalme wa kwanza wa kinabii wa kusini, na Cleopatra alikuwa mtawala wa mwisho wa Kiptolemaio katika Misri. Ptolemy alizaliwa Makedonia, mahali pa kuzaliwa pa Aleksanda Mkuu.

Makedonia ilikuwa kaskazini mwa Ugiriki, na ilidai kwamba asili yao ya mababu ilitokana na mashujaa wa mitholojia ya Kigiriki. Miji-dola ya Kigiriki ya kusini iliwaona Wamakedonia kuwa wa kishenzi zaidi kuliko Waheleni wa kusini mwa Ugiriki. Wamakedonia walikuwa chini ya ufalme, na miji-dola ya kusini (poleis) kama Athene, Sparta, Thebesi, Korintho, na kadhalika, ilikuwa katika kusini na katikati ya Ugiriki pamoja na visiwa vya Bahari ya Aegea. Poleis hizi mara nyingi zilikuwa na tawala za kidemokrasia, za kioligarkia, au za mchanganyiko, ilhali Makedonia ilikuwa ufalme wa kati uliunganishwa kwa mamlaka moja wenye nasaba yenye nguvu ya kifalme (Argeads). Hata hivyo, wote walikuwa Waheleni, na wakati Roma ilipoingia katika historia, iliwaita Waheleni hao Wagiriki. Kleopatra alikuwa mtawala wa mwisho wa nasaba ya Ptolemaio, jambo lililowakilisha kabila la kifalme la ufalme wa kaskazini la Wagiriki kutoka

eneo la Makedonia, yaani, kaskazini mwa Ugiriki.

Mfalme wa Kusini

Cleopatra alikuwa mtawala wa mwisho wa ufalme wa Ptolemaio ulioanza na Ptolemaio wa Kwanza wakati ufalme wa Aleksanda ulipogawanyika katika sehemu nne. Katika vita vya Actium ufalme wa Ptolemaio, mfalme halisi wa kusini, ulifikia mwisho wake. Mfalme wa kusini aliyefuata angekuwa Misri ya kiroho, iliyowakilishwa na Ufaransa isiyoamini kuwako kwa Mungu wakati wa historia ya Mapinduzi ya Ufaransa.

Na maiti zao zitalala katika njia kuu ya mji ule mkuu, uitwao kwa maana ya rohoni Sodoma na Misri, ambako pia Bwana wetu alisulubiwa. Ufunuo 11:8.

Misri halisi ilikuwa mfalme halisi wa kusini kuhusiana na mgawanyiko wa ufalme wa Aleksanda, lakini Misri ya kiroho inawakilishwa kuwa mfalme wa kusini kwa sifa za kinabii za Misri, wala si kwa mwelekeo halisi.

Kusini na Magharibi

Kwa kuwa Kleopatra alikuwa mtawala wa mwisho wa Kiptolemai wa ufalme, kinabii alikuwa nguvu ya namna mbili ya Ugiriki (magharibi) na Misri (kusini), ilhali; yule aliyefuata, na kisha mfalme wa kusini wa kiroho angekuwa Ufaransa, nayo pia ikiwa nguvu ya namna mbili iliyowakilishwa katika Ufunuo kumi na moja kama Misri na Sodoma. Uasherati wa Sodoma unalingana na uasherati wa Kleopatra wa magharibi, na Kleopatra wa kusini unalingana na kutokuwako kwa Mungu kwa Misri. Asili ya namna mbili ya mfalme wa mwisho halisi wa kusini ililingana na mfalme wa kwanza wa kusini wa kiroho.

Vita vya Actium vilikuwa muungano usio mtakatifu wa joka la Roma la Antony na joka la kusini na magharibi la Cleopatra. Antony na Cleopatra wanawakilisha kanisa na dola, kwa hiyo ushindi wa Augustus wa Roma dhidi ya Actium unawakilisha ushindi ambamo Roma inashinda juu ya muungano usio mtakatifu wa namna mbili, unaoufananisha mfano wa yule mnyama. Miaka mia tatu na sitini baadaye, katika utimilifu wa Danieli 11:24, Constantine aliigawa Roma kuwa mashariki na magharibi, akimwacha mwanamke wa Roma upande wa magharibi na kumhamisha mwanamume wa Roma upande wa mashariki. Ushindi juu ya kusini na magharibi ulifananisha mgawanyiko wa mashariki na magharibi baada ya “wakati” wa miaka mia tatu na sitini, katika vita vya Actium. Katika makabiliano ya awali Antony alipewa Roma ya mashariki na Augustus ya magharibi, kwa hiyo Actium iliileta pamoja mashariki na magharibi, lakini kwa “wakati” tu.

31 KK na 330 BK

Yesu daima huufafanua mwisho kwa mwanzo, kwa hiyo ushindi wa Actium mwaka 31 KK ni mfano wa mgawanyiko wa dola kuwa mashariki na magharibi mwaka 330. Actium ya mwaka 31 KK ilikuwa alfa ya omega ndani ya ile miaka 360 iliyokamilika mwaka 330. Yote mawili, 31 KK na 330, ni mifano ya sheria ya Jumapili inayokuja upesi kama inavyowakilishwa katika aya ya kumi na sita na ya arobaini na moja ya Danieli kumi na moja.

Ishara Nyingine

Antoni wa Rumi, akiwa ameungana na Kleopatra wa kusini na wa magharibi, anawakilisha muungano wa namna tatu ndani ya umoja wao wa namna mbili wa sanamu ya mnyama. Msalaba nao pia unaafikiana na sheria ya Jumapili, na kwa hiyo na Actium na 330. Kwenye msalaba umoja wa namna mbili wa kanisa na dola unawakilishwa na Wayahudi (kanisa lililoharibika) kuungana na Rumi (dola) ili kumwua Kristo. Mshiriki wa tatu katika muungano pale msalabani anawakilishwa na Baraba, Kristo wa uongo, ambaye jina lake maana yake ni “mwana wa baba.” Baraba kwa ishara ni nabii wa uongo anapowekwa kinyume na Kristo kama nabii wa kweli. Rumi alikuwa Antoni, na Kleopatra wa kusini na wa magharibi aliwawakilisha Wayahudi na Baraba.

Msalaba pia unalingana na Eliya juu ya Mlima Karmeli, ambako uchaguzi ulikuwa ni kuhusu nani alikuwa nabii wa kweli au wa uongo. Nabii wa uongo wakati huo alikuwa ishara ya pande mbili, iliyojumuishwa manabii wa Baali na makuhani wa kichaka. Baali ni mungu wa kiume, na makuhani wa kichaka walimwakilisha Ashtarothi, mungu wa kike. Wayahudi pale msalabani walikuwa Ashtarothi, mungu wa kike, na Baraba, yule bandia wa Mtu wa Huzuni, alikuwa mungu wa kiume Baali.

Kleopatra alikuwa malkia wa kusini na pia malkia wa magharibi. Antony alikuwa mfano wa Roma, sehemu ya triumvirati ya aina tatu iliyoapa kulipiza kisasi kwa ajili ya kuuawa kwa Julius. Kifo cha Julius kwa majeraha ishirini na matatu kiliwakilisha jeraha la mauti la upapa mwaka wa 1798, katika utimilifu wa aya ya arobaini ya Danieli kumi na moja. Augustine huko Actium anawakilisha kuponywa kwa jeraha hilo la mauti. Jeraha hilo huponywa wakati Antony na Kleopatra wanapokufa. Antony na Kleopatra wanawakilisha mfano wa mnyama nchini Marekani, ambao ni chombo cha kinabii cha sehemu tatu, kikijumuishwa mnyama wa nchi na pembe zake mbili. Antony ni sehemu moja na Kleopatra anawakilisha sehemu zile nyingine mbili. Iwe ni Roma ya Antony, au Misri na Ugiriki ya Kleopatra, hufa pamoja katika sheria ya Jumapili wakati ufalme wa sita wa unabii wa Biblia unapofikia mwisho. Kinabii, Kleopatra katika uhusiano wake na Antony ni mchanganyiko wa hila za kanisa na hila za dola, huku hila za kanisa zikiidanganya na kuitawala hila za dola.

Kifo cha Pili Kilichofananishwa kwa Mfano

Katika kiwango kingine cha kinabii, uhusiano wa Cleopatra na Julius Caesar na Marc Antony unawakilisha nyakati mbili ambapo hila ya kanisa ya Cleopatra iko katika uhusiano na hila ya serikali ya Dola ya Kirumi. Aliachwa na Julius mwaka 1798 katika kifo chake cha kwanza cha kiishara, kwa kutimiliza aya ya arobaini ya Danieli kumi na moja; na kisha anafikia mwisho wake pasipo mtu wa kumsaidia, huko Actium, kwa kutimiliza aya ya arobaini na tano ya Danieli kumi na moja. Aya ya arobaini ndiyo alfa ya jeraha lake la kwanza la mauti litakaloponywa, na omega ya aya ya arobaini na tano ndipo anapopokea kifo chake cha pili na cha mwisho.

Kama ilivyo kwa mamlaka nne za Kirumi za aya ya kumi na sita hadi ishirini na mbili, Cleopatra kama ishara ya kibiblia ana maana zaidi ya moja, kulingana na muktadha. Julius alimwacha mwaka 1798 wakati msaada wa kifalme ulipoondolewa, kisha jeraha lake la mauti linaponywa katika sheria ya Jumapili, lakini wafalme kumi wa Ufunuo kumi na saba hatimaye humwangamiza kwa

moto, anapokutana na kifo chake cha pili na cha mwisho.

Kleopatra ni ishara ya asili yenye sura mbili inayowakilishwa na kutokumwamini Mungu kwa Misri ya Farao, na falsafa ya kidini ya Ugiriki. Asili yake yenye sura mbili inawakilisha hila za utawala wa Misri na hila za kanisa za Ugiriki. Falsafa ya kidini ya Kigiriki inawakilishwa na mungu wa kike wa Kigiriki, Athena, ambaye aliwekwa kama sanamu katika hekalu lake, lililoitwa Parthenon. Athena ni ishara ya hekima, na akiwa mwanamke anawakilisha dini ya elimu ya kibinadamu, kinyume cha elimu ya Kiungu.

Pembe mbili za Marekani ni Urepublikanismi na Uprotestanti, ambazo zilionyeshwa kwa mfano katika Ufaransa na Misri na Sodoma. Misri ni siasa za serikali na Sodoma ni hila za kanisa; hivyo, Urepublikanismi inalingana na Misri na Uprotestanti na Sodoma. Urepublikanismi ni Misri na Uprotestanti ni Sodoma na Ugiriki. Alama ya elimu ya kibinadamu ni mungu wa kike wa Kigiriki Athena, ambaye hekalu lake lilikuwa Parthenon, ambalo hupata pacha wake wa kisasa katika hekalu la Parthenon la Nashville, Tennessee. Alama ya kanisa lililopotoka linalojipanga pamoja na pembe ya Kirepublikani nchini Marekani wakati wa sheria ya Jumapili inawakilishwa kama Cleopatra, Ashtarothi, Salome na Sodoma.

Cleopatra anaonyesha kutomwamini Mungu kwa Farao na dini ya Wagiriki. Dini inayoandamana na falsafa ya kutomwamini Mungu ni ibada ya elimu ya Kigiriki. Yesu daima huonyesha mwisho kwa mwanzo, na mti katika bustani ambao ulizuiwa kuliwa ulikuwa ni mti wa ujuzi wa mema na mabaya, ukiiwakilisha kwa mfano dini ya falsafa ya Kigiriki ambayo Dada White huiita, “elimu ya juu.” Hii hutambulisha na kusesitiza dini ya hekima ya Kigiriki ya Cleopatra kuwa ni upotovu na bandia ya elimu ya kweli katika pambano kuu kati ya Kristo na Shetani.

Nashville, Tennessee, huitwa “Athene ya kusini,” na Cleopatra alikuwa malkia wa mwisho halisi wa kusini. Malkia huyo wa mwisho wa kusini alimwakilisha kwa mfano mfalme wa kusini wa kiroho aliyefuata na wa kwanza, aliyetimizwa na Ufaransa isiyoamini kuwapo kwa Mungu. Ufaransa isiyoamini kuwapo kwa Mungu inawakilisha kwa mfano Marekani, ambapo katika Nashville, Tennessee, “Athene ya kusini,” hekalu la Parthenon la mungu wa kike Athena linawakilishwa kwa ishara. Hekalu hilo liko katika 2500 West End huko Nashville. Namba ishirini na tano inawakilisha mlango uliofungwa wa mifano mitatu ya Mathayo ishirini na tano. Cleopatra, akiwa malkia wa “kusini” na wa “magharibi” pia, anafikia “mwisho” wake katika Athene ya kusini.

Kwa kuzingatia mambo haya ya Actium, Cleopatra, Augusto na Antony, tunarudi kwenye mstari wa ishirini na nne hadi mstari wa thelathini wa Danieli kumi na moja. Huenda sehemu isiyo dhahiri zaidi ya kifungu hiki ni pale wanaposema uongo kwenye meza moja.

Na mioyo ya wafalme hawa wawili itakusudia kufanya ubaya, nao watasema uongo mezani pamoja; lakini halitafanikiwa, kwa maana mwisho utakuwa bado wakati uliowekwa. Danieli 11:27.

Wakati uliowekwa katika aya hiyo ni 330, mwisho wa “wakati” wa aya ya ishirini na nne. Wakati uliowekwa unawakilisha sheria ya Jumapili kwa Marekani, na pia unawakilisha kufungwa kwa

muda wa rehema kwa ulimwengu. Kabla ya sheria ya Jumapili, wale wafalme wawili, ambao mioyo yao ilikuwa ya kufanya uovu, watasema uongo wao kwa wao katika meza moja. Kabla ya sheria ya Jumapili ya aya ya kumi na sita na ya arobaini na moja ya Danieli kumi na moja, wafalme wawili watasema uongo katika meza moja, lakini uongo wao haufanikiwi. Ni akina nani hao wafalme wawili wanaosema uongo wao kwa wao? Kabla hatujajibu wazo hilo, nitukumbushe baadhi ya ishara ambazo tumekwisha kuzishughulikia hapo awali katika mfululizo huu.

Watawala wanne wa Kirumi wanawakilisha alama mbalimbali za kinabii kutegemea muktadha wanaotazamwa ndani yake. Ingawa ni watawala wa Kirumi, kwa upande wa ishara kimsingi wanawakilisha historia ya kinabii ya Yuda ya kale walipokuwa wakibadilika kutoka katika utawala wa Waseluki na kuingia katika utawala wa Warumi.

Pompey alikuwa jemadari, na watawala watatu waliofuata wa Kirumi wote walikuwa Kaisari. Julius kwa uhusiano na Augustus aliwakilisha miungano miwili ya namna ya tatu-tatu pamoja na triumvirate hizo mbili, wa kwanza usio rasmi, wa pili rasmi. Watawala hao wanne wote wanawakilisha sheria ya Jumapili katika miktadha fulani. Pompey aliishinda nchi ya utukufu, Julius, anayewakilishwa na majeraha ishirini na matatu ya kuchomwa kisu, ndiye malaika wa kwanza, kwa maana yeye ndiye Kaisari wa kwanza, na yeye ni mfano wa malaika wa tatu, ambaye alikuwa Tiberia. Tiberia msalabani, ambao ni sheria ya Jumapili, naye pia anawakilishwa na ishirini na matatu, kwa maana ishirini na matatu inawakilisha upatanisho; na msalaba ni sehemu ya lazima sana ya kazi ya Kristo katika kuunganisha Uungu wake na ubinadamu wetu. Hivyo, Julius na Tiberia ni ujumbe wa kwanza na wa tatu, ukiwakilishwa na ishirini na matatu.

Julius hakuwa yule mtu wa kimapenzi anayeonyeshwa mara nyingi katika simulizi za Hollywood; alikuwa mtu katili aliyedhamiria mamlaka. Tiberias alikuwa mbaya zaidi kuliko Julius, kwa maana unyama wake umetajwa hata katika mstari, kwa kuwa herufi ya mwisho ya alfabeti ya Kiebrania ni ishirini na mbili na herufi ya kwanza ni moja. Alfa ni ndogo kuliko omega na unyama wa Tiberias upo katika mstari wa ishirini na mbili, ambayo ni herufi ya mwisho ya alfabeti ya Kiebrania, na kati ya hao watu wawili waovu wanaowakilishwa na Julius na Tiberias alikuwapo Augustus. Augustus anawakilisha kilele cha utukufu wa nguvu na hadhi ya Rumi. Kama kinyume cha ujumbe wa kwanza na wa tatu, anawakilishwa na herufi ya kumi na tatu, ambayo ni ishara ya uasi. Augustus aliuthibitisha ufalme wake kwa kuushinda uasi wa Antony na Cleopatra, uasi maarufu zaidi katika historia ya Rumi.

Augusto ndiye mamlaka ya Kirumi iliyoshinda kizuizi cha tatu, na kwa kufanya hivyo aliwakilisha sheria ya Jumapili, na mamlaka ya Kirumi inayotawala katika miezi arobaini na miwili ya kiishara ya sura ya kumi na tatu ya Ufunuo ya uasi. Akiwekwa kabla ya sheria ya Jumapili, Pompeyo ni 1798 na 1989, hivyo kumfanya Pompeyo kuwa ishara ya Antioko Mkuu anayehitimisha Vita vya nne vya Siria kutoka 219 hadi 217 KK, katika utimilifu wa aya ya kumi ya sura ya kumi na moja. Kisha Yulio Kaisari anapatanihwa na aya ya kumi na moja na ya kumi na mbili na vita vya mpakani, yaani, vita vya Rafia mwaka 217 KK. Hapo Yulio pia ni Antioko Mkuu, na Augusto Kaisari pia ni Antioko Mkuu katika vita vya Panium vya aya ya kumi na tano. Kisha katika aya ya kumi na sita Tiberio ni sheria ya Jumapili, lakini yeye si Antioko Mkuu, kwa maana hapo yeye ni Pompeyo, kwa kuwa Yesu daima huonyesha mwisho kwa mwanzo. Aya hiyo huashiria mwisho wa

Milki ya Seleuki ikiwa mfano wa mwisho wa Marekani kama ufalme wa sita wa unabii wa Biblia.

Kuna maafikiano zaidi yanayopaswa kufanywa kuhusu watawala wanne wa Kirumi, na mstari huo unawakilisha historia iliyofichika ya aya ya arobaini. Mstari wa Wamakabayo wa aya ya ishirini na tatu nao pia unaonyesha historia iliyofichika ya aya ya arobaini. Kisha katika aya ya ishirini na nne, simulizi la Roma ya Kifalme ya kipagani linawakilishwa kwa kipindi cha wakati—miaka mia tatu na sitini. Mstari wa historia ya Kirumi unaowakilishwa kuanzia aya ya ishirini na nne hadi aya ya thelathini pia ni kielelezo cha historia iliyofichika ya aya ya arobaini. Unaishia katika aya ya thelathini na moja wakati mada inapobadilika kutoka Roma ya kipagani hadi Roma ya kipapa. Roma ya kipagani bado imo katika aya hiyo, lakini hapo haiwakilishwi kama ufalme wa nne wa unabii wa Biblia, bali kama mamlaka ya kisiasa iliyoiweka upapa kwenye kiti cha enzi mwaka 538. Mnamo 538 upapa ulipitisha sheria ya Jumapili, kwa hiyo aya ya thelathini na moja inalingana na aya ya kumi na sita na ya arobaini na moja. Aya ya ishirini na nne ilianzisha vita vya Actium na historia inayohusishwa na mstari huo.

Aya ya ishirini na nne inatambulisha wakati ambapo Roma ya kipagani ilipoanza kutawala kwa ukuu kwa muda wa miaka mia tatu na sitini, na kisha katika aya ya thelathini na moja Roma ya kipapa inaanza kutawala kwa ukuu kwa muda wa miaka elfu moja mia mbili na sitini. Mwanzo na mwisho wa mstari huo hubeba sainsi ya Kristo, Alfa na Omega. Katika aya hizo tunayo historia ya Marko Antoni, Cleopatra, na Kaisari Augusto. Katika aya ya kumi na sita Roma ya kipagani iliushinda Ufalme wa Seleucid mwaka 65 KK, na kisha Yuda mwaka 63 KK. Kizuizi cha tatu cha Actium mwaka 31 KK kilitambulisha mwisho wa ufalme wa Misri, kama kilivyofananishwa na vizuizi vya kwanza vya Waseleucid mwaka 65 KK. Kwa mara nyingine tena, tunaipata sainsi ya wa Kwanza na wa Mwisho. Mwaka 65 KK ulikuwa wa kwanza wa vizuizi vitatu na uliwakilisha kushindwa kwa mfalme wa kaskazini, na mwaka 31 KK uliwakilisha kizuizi cha tatu kati ya vizuizi vitatu na uliwakilisha kushindwa kwa mfalme wa kusini. Yuda, kama kizuizi cha katikati kati ya vizuizi hivyo vitatu, ilikuwa katika vita vya wenyewe kwa wenyewe ndani ya kuta za Yerusalemu wakati Pompey alipowasili mwaka 63 KK. Kizuizi cha pili ni ishara ya uasi.

Katika mwaka 538, kizuizi cha tatu kwa Rumi ya upapa kiliondolewa kutoka Mji wa Rumi. Kizuizi hicho kilikuwa Wagogi, na hapo ufalme wa tano wa unabii wa Biblia ukaanza; mahali pale pale ambapo ufalme wa nne uliishia. Na kama vile ufalme wa nne ulivyoanza katika kizuizi chake cha tatu, ufalme wa Misri ulishindwa, kama ilivyokuwa imefanywa mfano katika kizuizi cha kwanza cha ufalme wa Waseleuki. Hili linatambulisha kwamba ushuhuda wa kinabii unaopatikana katika aya ya ishirini na nne hadi aya ya thelathini, unawakilisha mstari ambao pia unapaswa kupatikana katika historia iliyofichwa ya aya ya arobaini. Kwa sababu hii, ni muhimu kuzingatia mahusiano mbalimbali ya kinabii yanayowakilishwa na Marc Antony, Cleopatra, Julius Caesar, Pompey na Augustus Caesar.

Basi, je, sehemu isiyo wazi zaidi ya kifungu cha aya ya ishirini na nne hadi ya thelathini ni ipi, wanaponena uongo kwenye meza moja?

Na mioyo ya wafalme hawa wawili itakusudia kufanya uovu, nao watasema uongo mezani pamoja; lakini haitafanikiwa, kwa maana mwisho bado utakuwa wakati uliowekwa. Danieli

11:27.

Uriah Smith anawatambua wafalme hao wawili kuwa ni Marc Antony na Augustus Caesar.

“Fungu la ishirini na saba lililonukuliwa”

“Antony na Kaisari hapo awali walikuwa katika ushirika. Hata hivyo, chini ya kifuniko cha urafiki, wote wawili walikuwa wakitamani na kupanga njama kwa ajili ya utawala wa ulimwengu mzima. Matamko yao ya kujinyenyekeza kwa kila mmoja, na ya urafiki wao kwa kila mmoja, yalikuwa kauli za wanafiki. Walinena uongo katika meza moja. Oktavia, mke wa Antony na dada yake Kaisari, aliwaambia watu wa Roma wakati Antony alipompa talaka, kwamba alikuwa amekubali kuolewa naye kwa tumaini pekee kwamba jambo hilo lingekuwa ahadi ya muungano kati ya Kaisari na Antony. Lakini shauri hilo halikufanikiwa. Mpasuko ukaja; na katika pambano lililofuata, Kaisari alitoka akiwa mshindi kabisa.” Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 276.

Wakati Octavia alipotambulisha kwamba ndoa yake na Antony ilikuwa kama ahadi ya muungano, alitambulisha muungano wa ndoa ambao ulikuwa umetajwa kwa mfano mapema katika sura ya kumi na moja kupitia ndoa ya enzi ya Kiyunani kati ya Berenice na mfalme wa Seleukia, Antiochus II Theos, yapata mwaka 252 KK. Berenice alikuwa binti ya Ptolemy II Philadelphus. Octavia na Berenice wanawakilisha ndoa za kidiplomasia au, kwa namna ya kinabii, maagano. Aya ya tano hadi ya kumi zinatambulisha historia ya ndoa ya kidiplomasia kati ya falme za kusini na kaskazini, na wakati Marc Antony na Octavian, ambaye baadaye alijulikana kama Augusto Kaisari, walipanga ndoa hiyo, pia waliigawanya ufalme katika mashariki na magharibi.

Mkataba wa Brundisium (40 KK) ulikuwa suluhu iliyofikiwa kwa mazungumzo kati ya Marko Antoni na Oktaviani (baadaye Augusto) ili kutatua mvutano katika Utawala wa Pili wa Watu Watatu baada ya kukaribia vita vya wenyewe kwa wenyewe. Ulihusisha kugawanywa kwa maeneo ya Warumi (Antoni upande wa mashariki, Oktaviani upande wa magharibi) na ukathibitishwa kwa ndoa ya Antoni na Oktavia (dada yake Oktaviani). Mwaka 39 KK muda wa awali wa miaka mitano wa Utawala wa Watu Watatu uliisha; Antoni akasafiri kwa meli zaidi ya 300 kwenda Italia, ambazo mwanzoni zilikataliwa kutia nanga Brundisium, hivyo hatimaye zikatia nanga Tarentum. Oktaviani alikutana naye huko baada ya upatanisho wa muda mrefu uliotokana na kutokuwa tayari kwa jeshi la Antoni kupigana na jeshi la Oktaviani na vivyo hivyo. Oktavia alitimiza jukumu kuu la upatanishi, akimshawishi Antoni amuunge mkono Oktaviani dhidi ya Seksto Pompeyo. Waliufanya upya Utawala wa Watu Watatu kwa miaka mingine mitano (hadi 32 KK), naye Antoni akimpa Oktaviani meli 120 badala ya ahadi ya askari, ambao baadaye Oktaviani aliwazuia.

Mwaka 32 KK kulikuwa na mpasuko wa wazi kati ya hao mahasimu wawili. Mahusiano yalikuwa yamezorota kwa sababu ya propaganda, mwelekeo wa Antony upande wa mashariki (akiwa pamoja na Cleopatra), na uimarikaji wa Octavian upande wa magharibi. Octavian alikataa mapendekezo ya baadaye ya kufanya mkutano kutoka kwa Antony kabla ya Actium.

Katika ndoa ya kidiplomasia pamoja na mfalme wa kaskazini (Antiochus) na mfalme wa kusini (Ptolemy), mfalme wa kusini ndiye aliyetoa bibi-arusi; lakini katika ndoa ya kidiplomasia ya Antony (mashariki) na Octavian (magharibi), bibi-arusi alitolewa na magharibi. Ndoa zote mbili za

kidiplomasia zilishindwa, na yule aliyetoa binti au dada hatimaye alipata ushindi juu ya mamlaka iliyovunja agano.

Ushuhuda wa Watatu

Mwisho wa Milki ya Seleukia kulikuwa na agano la tatu ambapo uongo ulisemwa mezani pamoja. Hili lilitokea katika muktadha wa Vita ya Tano ya Siria (202–195 KK), wakati Antioko III Magnus alipotumia udhaifu wa Ufalme wa Ptolemaio baada ya kifo cha Ptolemaio IV Filopata mwaka 204 KK. Ptolemaio V Epifane (Ptolemaio V) alipanda kiti cha enzi akiwa mtoto (akiwa na umri wa takriban miaka 5–6), na hivyo kuiacha Misri chini ya walezi wa kifalme na katika hali ya kuwa dhaifu mbele ya machafuko ya ndani, maasi ya wenyeji, na vitisho vya nje.

Antiochus Magnus alikuwa tayari amevamia na kutwaa sehemu kubwa ya maeneo ya Waptolemaio katika Coele-Syria, Palestina, na Asia Ndogo baada ya ushindi kama vile Vita vya Panium (200 KK). Badala ya kuiteka Misri kikamilifu (jambo ambalo lingehatarisha kwa uingiliaji wa Warumi, kwa kuwa Roma ilikuwa ikimshinikiza akae mbali na maeneo fulani), alifuata muungano wa ndoa wa kidiplomasia akiwa kama mtu wa “mlezi.” Mwaka 197/195 KK, kama sehemu ya mkataba wa amani uliomaliza vita, Antiochus Magnus alimposa kisha akamwoza binti yake mchanga Cleopatra I Syra (pia aitwaye Cleopatra Syra) kwa mtoto Ptolemy V (ndoa hiyo ilifungwa mwaka 193 KK huko Raphia; Ptolemy alikuwa na umri wa miaka 16, Cleopatra 10).

Hili lilivasilishwa kana kwamba ni tendo la ukarimu: Antiochus alijiweka mwenyewe kama mshirika na “mlinzi” wa mfalme huyo mchanga, akiimarisha amani huku akidumisha mafanikio yake katika Asia. Ndoa hiyo ilimpa ushawishi wa moja kwa moja juu ya Misri kupitia binti yake (alitumaini angebaki mwaminifu kwa asili yake ya Kiseleukia na kutenda kama sauti inayoionga mkono Shamu katika mahakama ya Ptolemaio). Hata hivyo, hila hiyo ilimrudia, kwa maana Cleopatra aliunga mkono mumewe na Misri, wala si baba yake, hivyo akidhoofisha udhibiti wa muda mrefu wa Antiochus. Hili linafanana na Mkataba wa Brundisium (40 KK) na lilihusiana na matukio ya Kirumi kwa njia kadhaa.

Kama vile Antony alivyomwoa Octavia (dada yake Octavian) ili kufunga pamoja mamlaka yaliyokuwa hasimu baada ya kukaribia vita, ndivyo Antiochus alivyotumia ndoa ya binti yake na Ptolemy V kuthibitisha rasmi amani ya muda na mgawanyo wa maeneo (Waseleukia walihifadhi maeneo waliyokuwa wameyateka kaskazini, naye Ptolemy akabaki na Misri kusini).

Antioko alitenda kama mlezi wa kivitendo juu ya mfalme mtoto Ptolemy V (kupitia mahusiano ya kifamilia), sawasawa na jinsi Octavian (na Utawala wa Watu Watatu) walivyojiweka katikati ya ombwe la madaraka au mashindano ya wapinzani. Katika hali zote mbili, yule mwenye “nguvu zaidi” (Antioko/Octavian) alitafuta njia ya kupata ushawishi juu ya mwenzake aliye dhaifu kwa njia ya undugu. Mipango yote miwili ilileta uthabiti wa muda mfupi, lakini ‘haikufanikiwa’ kwa muda mrefu kwa sababu ya kutokuaminiana kulikokuwapo kwa ndani—Kleopatra aliipendelea Misri (hivyo akimdhoofisha Antioko), ilhali mwelekeo wa mashariki wa Antony (Kleopatra VII) ulisababisha kuvunjika kwa uhusiano wake na Octavian.

Udogo wa Ptolemy V chini ya walezi unalingana na msukosuko uliotokea baada ya kifo cha Julius Caesar (uliopotea kuundwa kwa Triumvirate na mapambano ya mamlaka). Ndoa ya Berenice na Antiochus iliashiria mwanzo wa historia ya Milki ya Seleuki katika Danieli kumi na moja, na ndoa ya binti ya Antiochus Magnus na mfalme mtoto wa Misri iliashiria mwisho wa Milki ya Seleuki. Mwisho wa ndoa ya Marc Antony na Octavia uliashiria mwisho wa ufalme wa Ptolemaio. Mwisho wa Yuda kama watu wa agano la Mungu ulitukia msalabani, na ule ufalme wa Uyahudi ulianza na Wamakabayo na agano walilofanya na Roma. Mistari hii yote ya kinabii imewakilishwa ndani ya simulizi la Danieli sura ya kumi na moja, nayo yote yanalingana na historia iliyofichwa ya mstari wa arobaini. Kuanzia mstari wa tano tunayo mapatano ya Berenice, yanayopotea kwa Antiochus Mkuu na mapatano ya binti yake Cleopatra Syra, yanayotukia katika historia ya Wamakabayo ya mstari wa ishirini na tatu. Wamakabayo wanakuwa sehemu ya mfululizo huo kwa msingi wa uasi wao dhidi ya Antiochus Epiphanes, mmoja wa walio wa mwisho wa Nasaba ya Seleuki.

Antioko Epifane ndiye yule Antioko aliyekuwa Misri mwaka wa 168 KK karibu na Aleksandria wakati wa Vita ya Sita ya Siria. Antioko Epifane alikuwa ameivamia Misri na alikuwa karibu sana kuitaka Aleksandria. Watawala wa Ptolemaio walikata rufaa kwa Rumi ili wapate msaada. Rumi alimtuma Popilio Laena (akiwa na msafara mdogo tu—bila jeshi) kuwasilisha amri ya mwisho kutoka kwa Seneti; Antioko alipaswa kujiondoa mara moja kutoka Misri na Kupro, au akabiliane na vita dhidi ya Rumi. Antioko alipopokea barua hiyo na kuomba muda wa kushauriana na washauri wake, Popilio—aliyeelezwa kuwa mkali na mwenye mamlaka ya kujitwalia—alichukua fimbo yake ya kutembelea na kuchora duara kwenye mchanga kuzunguka miguu ya mfalme. Kisha akatangaza, “Kabla hujatoka nje ya duara hilo, nipe jibu nitakaloliwasilisha mbele ya Seneti.”

Maana yake ilikuwa wazi; Antioko hangeweza kuondoka ndani ya duara lile bila kujifunga kwa matakwa ya Roma—kulivuka bila mapatano kungemaanisha vita. Akiwa ameshangazwa na kufedheheshwa, Antioko alisita kwa muda mfupi, lakini kisha akakubali kutii, akaondoa majeshi yake kutoka Misri, na akarudi Siria. Kitendo hiki cha ujasiri cha diplomasia (kilichoungwa mkono na sifa ya Roma iliyokuwa ikikua ya kuwa na nguvu) kilisababisha kurudi nyuma huko bila vita, kikiidhirisha utawala wa Roma uliokuwa ukichomoza katika Mediteranea ya mashariki. Kinanukuliwa sana kuwa ndicho chimbuko la msemu “kuchora mstari kwenye mchanga” (ijapokuwa kwa uhalisi lilikuwa duara).

Antiochus Epiphanes pia akawa uelewa wa Kiprotestanti wa mamlaka ile inayojitukuza, huanguka na kuithibitisha njozi katika aya ya kumi na nne ya Danieli kumi na moja.

Na katika nyakati hizo wengi watasimama kinyume na mfalme wa kusini; pia wanyang’anyi wa watu wako watajiinua ili kuithibitisha njozi; lakini wataanguka. Danieli 11:14.

Antioko IV Epifane alitawala mwaka 175–164 KK, naye alikuwa wa nane kati ya wafalme kumi na watatu wa Seleuki. Alitafuta kuyalazimisha utamaduni wa Kiyunani na kuunganisha ufalme wake chini ya desturi za dini ya Kiyunani. Aliipora Hekalu mwaka 169 KK, akapiga marufuku desturi za Kiyahudi (tohara, utunzaji wa Sabato, kusoma Torati), na kulazimisha dhabihu kwa miungu ya kipagani. Mwezi wa Desemba 167 KK alisimika madhabahu ya kipagani (kwa Zeus) juu ya madhabahu ya Kiyahudi ya sadaka za kuteketezwa ndani ya Hekalu, na akatoa dhabihu ya

nguruwe, pamoja na matendo mengine ya unajisi. Unajisaji huo ulikuwa tone la mwisho kwa Wayahudi wacha Mungu, waliouona kuwa uvunjaji wa kiwango cha juu kabisa wa utakatifu wa Hekalu na wa sheria ya Mungu. Hilo lilichochea upinzani wa mara moja wakati Matathia (kuhani kutoka Modeini) alipokataa amri ya afisa wa Seleuki ya kutoa dhabihu kwa miungu ya kipagani, akamuua Myahudi mwasi-imani pamoja na afisa huyo, kisha akakimbilia milimani pamoja na wanawe (Makabayo wa baadaye). Jambo hilo lilichochea vita vya msituni na uasi kuanzia 167–160 KK, uliolenga kurejesha ibada ya Kiyahudi, na kusababisha kuwekwa wakfu tena kwa Hekalu (Hanukkah) mwaka 164 KK chini ya Yuda Makabayo.

Mwanzoni na mwishoni mwa Milki ya Seleucidi kulikuwa na agano muhimu lililowakilishwa na ndoa ya kidiplomasia iliyokuwa na kipengele cha mgawanyiko wa ama mashariki na magharibi, au kaskazini na kusini. Kadiri Milki ya Seleucidi ilivyokuwa ikidorora, Antioko Epifane akawa ishara ya nguvu ya Kirumi iliyokuwa ikiinuka, na kitovu cha ghadhabu ya Wamakabayo. Baadaye katika historia anakuwa bandia wa ishara ya kinabii inayoiweka imara njozi hiyo. Nguvu katika aya ya ishirini na mbili ya sura ya kumi na moja inavunjwa wakati mkuu wa agano alivunjwa.

Na kwa mikono ya gharika watafurushwa mbele yake, nao wataunjwa; naam, pia mkuu wa agano. Danieli 11:22.

Utawala wa Antiochus Epiphanes ulifikia mwisho wake mwaka wa 164 KK, karibu miaka mia mbili kabla ya Kristo, “mkuu wa agano” “alivunjwa” msalabani. Tunachotaka kukiona hapa ni kwamba Milki ya Seleucus ilianza na kuisha kwa ndoa ya mkataba wa kidiplomasia ambamo udanganyifu kati ya pande hizo mbili ni jambo lililoandikwa katika kumbukumbu za kihistoria. Wakati wa utawala wa Antiochus Epiphanes, uasi wa Wamakabayo ulianza, ambao uli uwakilisha kwa mfano Mapinduzi ya Marekani. Katika historia ya Wamakabayo, mapambano yao ya kuitupilia mbali nguvu ya Seleucus yalijumuisha mkataba muhimu na Roma. Aya inayoitambulisha mkataba huo kwa uwazi pia inaitambulisha Roma kuwa ilitenda kwa hila, au kusema uongo mezani pa mkataba.

Na baada ya mapatano yaliyofanywa naye atatenda kwa hila; kwa maana atapanda, naye atakuwa hodari pamoja na watu wachache. Danieli 11:23.

Kila mstari wa kiunabii unaotangulia wakati wa mwisho katika aya ya arobaini una agano lililovunjwa. Uriah Smith, akitoa maoni kuhusu “wale walioliacha agano takatifu” ya aya ya thelathini, anaandika yafuatayo:

“‘Ghadhabu dhidi ya agano;’ yaani, Maandiko Matakatifu, kitabu cha agano. Mapinduzi ya jinsi hii yalitimizwa huko Roma. Waheruli, Wagothi, na Wavandali, waliokuwa wameitaka Roma, waliikubali imani ya Kiario, nao wakawa adui za Kanisa Katoliki. Ilikuwa hasa kwa kusudi la kuangamiza uzushi huu kwamba Justiniani aliamuru papa awe mkuu wa kanisa na msahihishaji wa wazushi. Hivi karibuni Biblia ikaanza kuhesabiwa kuwa kitabu cha hatari kisichopaswa kusomwa na watu wa kawaida, bali masuala yote yaliyokuwa katika mabishano yalipaswa kuwasilishwa kwa papa. Hivyo fedheha ikawekwa juu ya neno la Mungu. Nao watawala wa Roma, ambao sehemu yake ya mashariki ilikuwa bado ikiendelea kuwapo, walikuwa na maelewano, au walishirikiana kwa hila, na Kanisa la Roma, lililokuwa

limeyaacha agano, na likafanya ule uasi mkuu, kwa kusudi la kuangusha 'uzushi.' Mtu wa dhambi aliinuliwa kwenye kiti chake cha enzi chenye kiburi kwa kushindwa kwa Wagothi Waario, ambao wakati huo walikuwa wakiimiliki Roma, katika A.D.538." Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 281.

Aya ya tano ya Danieli kumi na moja inatambulisha mstari wa historia ambapo mfalme wa kusini hutoa bibi-arusi wa kidiplomasia kama ishara ya agano ambalo baadaye lilivunjwa na mfalme wa kaskazini. Kisasi cha mfalme wa kusini kilikuwa mfano wa kisasi cha mfalme wa kusini wa kiroho wa Napoleon dhidi ya mfalme wa kaskazini wa kipapa mwaka wa 1798. Agano lililovunjwa la aya ya tano hadi ya tisa lilikuwa mfano wa agano la Tolentino la Napoleon lililovunjwa, ambalo lilikuwa mfano wa dai la Putin kuhusu agano lililovunjwa na NATO. Kisasi cha Napoleon kilikuwa mfano wa kisasi cha Putin dhidi ya Ukraine mwaka wa 2014. Kisasi cha aya ya kumi cha Antiochus Magnus kinachohitimisha Vita ya nne ya Siria kinalingana na Napoleon mwaka wa 1798 na pia Putin mwaka wa 2014. Kufuatia vita vya Panium vya aya ya kumi na tano mwaka wa 200 KK, Antiochus alipanga ndoa ya kidiplomasia kwa kusudi lililofichika la kuitia Misri chini ya mamlaka yake bila kutumia majeshi ya kijeshi ardhini. Kiti cha enzi cha Antiochus Magnus kilirithiwa na mwanawe, ambaye aliuawa, jambo lililomleta mwana mdogo zaidi wa Antiochus Magnus, Antiochus Epiphanes, katika kiti cha enzi. Matendo yake katika kutekeleza desturi na dini za Kiyunani yalisababisha uasi wa Wamakabayo, uliopelekea agano la udanganyifu na Roma katika aya ya ishirini na tatu. Aya ya ishirini na nne inaitambulisha Roma ya kipagani na kutambua meza ya uongo ya Antony na Augustus. Katika aya ya thelathini, Roma ya kipagani inaingia katika mazungumzo na kanisa la kipapa, ambao wameainishwa kuwa ni wale waliovunja agano takatifu.

Mistari ya ishirini na nne hadi thelathini ni ushuhuda wa Rumi ya kipagani, na mistari ya thelathini na moja hadi arobaini hutoa ushuhuda wa Rumi ya upapa. Kila mstari wa Danieli kumi na moja, kuanzia mstari wa kwanza hadi mstari wa arobaini, unawakilisha mstari wa unabii unaotumika katika historia iliyofichika ya mstari wa arobaini. Mstari wa ufalme wa Seleuki, mstari wa ufalme wa Ptolemaio, mstari wa ufalme wa Uyahudi wa Wamakabayo, mstari wa Rumi ya kipagani na mstari wa Rumi ya upapa, yote yanaonyesha historia ya mwaka 1989 hadi sheria ya Jumapili. Kila mmoja wa mistari hiyo hutambua agano lililovunjwa kuwa kipengele kikuu cha historia hiyo.

Ni Rumi inayoanzisha maono ya Danieli kumi na moja, na maagano ya udanganyifu ya kiunabii ya Rumi ya kipagani na ya kipapa yote yameainishwa kuwa ya hatua kwa hatua na kuwa yalitokea kabla ya Rumi kutawala kwa ukuu kamili katika vipindi vyao vya kiunabii vilivyo tofauti na vya pekee. Mamlaka zote mbili ziliashiria mwanzo wa kipindi cha kiunabii cha ukuu kuwa unaanza wakati kizuizi chao cha tatu kiliposhindwa. Kabla ya sheria ya Jumapili itakayokuja upesi nchini Marekani kutakuwa na agano la udanganyifu kati ya mamlaka mbili. Mara nne mamlaka hizo mbili zimekuwa wafalme wa kusini na wa kaskazini: mara moja kati ya nchi ya utukufu ya Yuda na Rumi, mara moja kati ya sehemu mbili za triumvirati ya Kirumi, na mara moja kati ya Rumi ya kipagani na Rumi ya kipapa. Katika maagano yote mawili ya udanganyifu yanayohusu Rumi, yalikuwa kwa hakika maagano kati ya nusu moja ya himaya ya Kirumi, iwe ni Antoni wa mashariki, Augusto wa magharibi, au Rumi ya kipagani ya mashariki na Rumi ya kipapa ya magharibi. Maagano manne ya udanganyifu kati ya wafalme wa kaskazini na kusini, mawili kati ya

wafalme wa mashariki na magharibi, na moja kati ya mfalme wa kaskazini atakayekuwako upesi na nchi ya utukufu.

Hivi ndivyo tunavyohitimisha wasilisho letu la awali la kitabu cha Danieli. Mfululizo wa Panium unawakilisha hitimisho la mfululizo juu ya kitabu cha Danieli, ambao ndio utangulizi wa historia iliyofichika ya aya ya arobaini, ambayo tutaendelea kuizingatia katika makala inayofuata.